

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук.
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з
III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії

Виконала: здобувач освіти групи Сом (л)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Ратушна Катерина Ігорівна
Науковий керівник: Горшкова Г.В.
Рецензент: Губарь О.Г.
Нормоконтроль: _____Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 91 с., 12 рис., 63 джерела, 5 додатків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, емпірично дослідити ефективність впливу засобів ігрової терапії на розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Об'єкт дослідження: монологічне мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Предмет дослідження: розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії.

Методи дослідження:

- теоретичні;
- емпіричні;
- статистичні: кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

У дітей із загальним недорозвиненням мовлення зв'язне мовлення розвинуто недостатньо. В той же час, особлива цінність зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ визначається тим, що воно є не лише показником його розвитку, а й одночасно засобом цього розвитку, і засобом розвитку самої дитини, розвитку її мислення, стає засобом регуляції її діяльності та поведінки.

Розвиток монологічного мовлення шляхом застосування засобів ігрової терапії формує у дитини підвищений інтерес до мовленнєвої діяльності, розвиває увагу, мислення, пам'ять, розширює уявлення про важливість послідовного викладу думок, покращує якість монологічного мовлення, стабілізує емоційний стан дитини.

ДІТИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ІГРОВА ТЕРАПІЯ,
МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ
МОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ

ВСТУП

Актуальність дослідження монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення зумовлена кількома чинниками, що впливають на розвиток дитини в сучасному суспільстві. В умовах глобалізації та інформаційного насичення комунікативні навички стають одними з найважливіших чинників соціальної адаптації. Діти із загальним недорозвиненням мовлення часто стикаються з труднощами у спілкуванні, що може призводити до їхнього соціального відчуження та негативно позначатися на емоційній сфері. До зазначеного додається війна в Україні, що поглиблює негативний емоційний стан у дітей.

Монологічне мовлення, яке передбачає вміння висловлювати свої думки, почуття та переживання у формі зв'язного висловлювання, є важливим етапом у формуванні комунікативної компетентності. У дітей із загальним недорозвиненням мовлення часто спостерігаються труднощі у структуризації висловлювань, що ускладнює їхню здатність до самостійного висловлення думок та участі у бесіді. Це потребує детального вивчення, оскільки правильна організація мовлення є основою для подальшого навчання та соціальної інтеграції.

Проблема формування зв'язного мовлення розглядається в педагогічному, логопедичному та психологічному аспектах. Основні напрямки і зміст корекційно-логопедичної роботи з формування зв'язного мовлення наведені в психолого-педагогічних дослідженнях Л. Виготського, І. Гурової, С. Рубінштейна, Н. Вовк, С. Карпової, Т. Філічевої, Г. Чиркіної, М. Шеремет, О. Мастюкової, О. Бондаренко, Т. Королюк, Л. Трофименко, Ю. Коломієць, С. Коноплястої, Ю. Рібцун та ін.

У зв'язку з тим, що розвиток монологічного мовлення, як виду зв'язного мовлення, у дітей із загальним недорозвиненням мовлення викликає значні

труднощі, є показником і засобом розвитку самої дитини, розвитку її мислення, засобом регуляції діяльності та поведінки дитини, нами обрано тему кваліфікаційної роботи «Розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, емпірично дослідити ефективність впливу засобів ігрової терапії на розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Об'єкт дослідження: монологічне мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

Предмет дослідження: розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність поняття «зв'язне мовлення» і функції зв'язного мовлення та визначити специфіку мовленнєвого розвитку дітей з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

2. Дослідити наукові джерела щодо застосування ігрової терапії як монологічного мовлення дітей старшого дошкільного з III рівнем загального недорозвинення мовлення.

3. Діагностувати стан монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення та надати оцінку їх емоційного стану.

4. Розробити програму розвитку монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії та емпірично перевірити ефективність її використання.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, систематизація, узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження;
- емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи); діагностична методика Н. Вовк «Методика дослідження монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) III рівня»; яка містить три види завдань: «Розповідь за сюжетною картинкою», «Розповідь за серією сюжетних карток» та «Переказ тексту», діагностична методика М. Люшера «Кольоровий тест Люшера»;
- статистичні: кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Методологічне підґрунтя дослідження:

- вчення про мову як знакову систему (В. Головін, А. Грищенко, О. Леонт'єв, Л. Мацько);
- вчення про практичний взаємозв'язок мовлення та мислення (Д. Браун, Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонт'єв, Д. Слобін);
- теорії про різні види мовленнєвої діяльності та їх психофізіологічну структуру, загальнофункціональні та специфічні мовленнєві механізми (М. Вятютнев, М. Жинкін, О. Леонт'єв, О. Лурія,);
- методи комплексної діагностики і компенсації порушень мовленнєвого розвитку у дітей (Л. Волкова, З. Ленів, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, Н. Пахомова, Ю. Рібцун).

Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №235 «Горошинка» Запорізької міської ради.

Апробація результатів дослідження відбулась на V Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу», 18-19 квітня 2024 року, м. Запоріжжя.

Ратушна К. Особливості розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 18-19 квітня 2024 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2024. С.90.

Теоретична значущість роботи полягає у тому, що проаналізовано сутність поняття «зв'язне мовлення» та його функції; визначено сучасні підходи до надання характеристики мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення; досліджено вплив ігрової терапії на розвиток монологічного мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення та корекції їх емоційного стану.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що запропоновано сучасні методики дослідження стану монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення та емоційного стану зазначеної категорії дітей; розроблено та експериментально апробовано програму розвитку монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії. Результати, що отримано у ході дослідження, можуть бути використані студентами під час вивчення специфіки роботи з дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення циклу професійної підготовки обов'язкового компоненту освітньої програми, логопедами інклюзивно-ресурсних центрів, терапевтами мови та мовлення, які входять до складу мультидисциплінарних реабілітаційних команд.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 91 сторінках, із них 67 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Теоретична аргументація впливу засобів ігрової терапії на розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення та результати емпіричного дослідження надали нам можливість досягнути мети нашого дослідження та сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань.

1. Під час узагальнення результатів вивчення теоретичних джерел досліджено сутність поняття «зв'язне монологічне мовлення» та функції зв'язного мовлення, встановлено, що поняття «зв'язне мовлення – це ключова форма мовленнєвої діяльності, яка передбачає створення цілісного, зв'язаного тексту, що відповідає певній комунікативній меті та ситуації». Розвиток зв'язного мовлення є надзвичайно важливим для формування мовленнєвої компетенції дитини, оскільки він допомагає вільно й чітко висловлювати думки, логічно структурувати висловлювання та розвивати когнітивні навички. Це закладає основу для успішної комунікації в різних життєвих ситуаціях, сприяє розвитку мислення та готує дитину до ефективної взаємодії в соціумі.

2. Під час наукового дослідження акцентовано увагу на сучасні підходи до визначення поняття «загальне недорозвинення мовлення», вплив емоційного стану на мовленнєвий розвиток в сучасних умовах та вплив ігрової терапії на розвиток мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. З'ясовано, що загальне недорозвинення мовлення – є одним із найскладніших і найпоширеніших видів мовленнєвих порушень. Складний розлад мовлення, при якому у дітей зі збереженим слухом і інтелектом порушуються всі компоненти мовлення (лексика, фонетика, граматики).

Загальне недорозвинення мовлення може проявлятися в різному ступені: від повної відсутності словесних засобів спілкування до розгорнутого

мовлення з самостійними елементами лексико-граматичного та фонетичного недорозвинення.

За ступенем вираженості виділяють чотири рівні, серед яких перших два характеризують більш глибокі ступені порушення мовлення, на третьому, більш високому рівні, у дітей диференціюються лише окремі прогалини у розвитку звукової сторони мовлення, словникового запасу і граматичної будови; четвертий рівень в цілому відмічається більш високим рівнем навичок, але мовлення в повному обсязі не відповідає нормі.

Діти з III рівнем ЗНМ характеризуються певним рівнем сформованості мовленнєвих компонентів, проте їх мовленнєва діяльність залишається недостатньо структурованою і має певні основні особливості.

Емоційний стан дітей є ключовим чинником, що впливає на їх розвиток, зокрема, на мовленнєвий. Дослідження показують, що стресові ситуації, такі як воєнні дії, негативно позначаються на психоемоційному стані дітей, що, у свою чергу, може спричиняти труднощі в мовленнєвому розвитку.

Застосування саме різноманітних напрямків ігрової терапії під час роботи з дітьми ЗНМ мотивує і визиває зацікавленість у дітей, що важливо для успішної корекції мовлення; розвиває комунікативні навички та сприяє розвитку мовленнєвих і соціальних навичок, що в свою чергу допомагає дитині вчитися будувати висловлювання та розуміти мовленнєву ситуацію; завдяки невимушеному середовищу, створює атмосферу безпеки і комфорту – як результат – зниження тривожності та стресу, які впливають на мовленнєву активність; розвиває когнітивні функції такі, як пам'ять, увага, уява, що комплексно впливає на загальний розвиток дитини; покращує моторику, яка тісно пов'язана з мовленнєвими навичками.

3. В рамках дослідження проведено педагогічний експеримент, який відбувався у три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний етапи). Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №235 «Горошинка» Запорізької міської ради. В експерименті прийняло участь 10 вихованців експериментальної групи та 10

вихованців контрольної групи, які за висновком інклюзивно-ресурсного центру та вчителя-логопеда закладу освіти мають III рівень ЗНМ.

Під час констатувального етапу у більшості дітей в обох групах було встановлено рівень нижче середнього або низький рівень розвитку монологічного мовлення. Показники діагностики емоційного стану дітей старшого дошкільного віку з III рівнем ЗНМ свідчили про наявність ознак нервовості, емоційного напруження і страху, прослідковується присутність дискомфорту. Була визначена наявна потреба у створенні стабільного і підтримуючого середовища для дітей, що сприяло би подоланню впливу стресу, відновленню почуття безпеки і стабільності, а також ефективному розвитку їх мовленнєвих та загальних психоемоційних навичок.

В ході формувального етапу наукового експерименту в освітній процес експериментальної групи протягом чотирьох тижнів було впроваджено програму розвитку монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії. Цикл складався з 8 занять, з використанням засобів ігрової терапії та застосуванням методичного інструментарію вирівнювання емоційного стану. Заняття проводилися у груповій формі 2 рази на тиждень. З метою досягнення максимального результату кожна група з 10 вихованців була поділена на дві підгрупи по 5 дітей. У розроблених заняттях та ігрових завданнях було передбачено наскрізне використання кольорових елементів – як засобу для глибокого і тонкого аналізу емоційного стану дітей.

На контрольному етапі наукового педагогічного експерименту шляхом проведення повторного діагностування було досліджено ефективність впровадженої програми. Результати повторного діагностування стану монологічного мовлення та показники емоційного стану у ЕГ засвідчили позитивну динаміку. В КГ змін не діагностовано.

Нами експериментально доведено ефективність програми розвитку монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення засобами ігрової терапії.

Таким чином, можна зробити висновок, що поставлені завдання дослідження реалізовані в повному обсязі, що дозволяє стверджувати, що мета магістерської роботи досягнута, а результати дослідження повністю відповідають цілям і сприяють вирішенню поставлених наукових і практичних завдань. Варто зазначити, що дана робота не є вичерпним дослідженням розглянутої проблеми. Вона відкриває перспективи для подальшого вивчення та вдосконалення напрацювань у використанні засобів ігрової терапії для розвитку монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення, що забезпечує основу для наступних дослідницьких кроків. Подальші перспективи роботи вбачаємо у вдосконаленні підходів до використання ігрової терапії, спрямованих як на ефективний розвиток монологічного мовлення дітей старшого дошкільного віку з III рівнем загального недорозвинення мовлення, так і на відновлення і стабілізацію емоційного стану в умовах дошкільного освітнього середовища.